

ЕЗИКОВА КУЛТУРА / LANGUAGE CULTURE

ПИСАНЕ НА ПЪЛНА И КРАТКА ЧЛЕННА ФОРМА ПРИ ОБОСОБЕНИ ПРИЛОЖЕНИЯ

ИЛИАНА СТОИЛОВА (БЪЛГАРИЯ)

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ПРИ БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

i.stoilova@ibl.bas.bg

В работата се разглеждат случаите на колебания в писмената практика при членуването с пълна и кратка членна форма на обособените приложения – имена от м.р. ед.ч., и кодификацията, която се отнася до тези случаи. Обясняват се причините за грешките и се дават обосновани препоръки.

THE USE OF FULL AND SHORT DEFINITE ARTICLE FORMS WITH DETACHED APPPOSITIONS

ILIANA STOILOVA (BULGARIA)

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

i.stoilova@ibl.bas.bg

The paper examines cases of variation in written usage regarding full and short definite article forms with detached appositions consisting of masculine singular proper nouns, as well as the relevant codification rules. The causes of errors are analysed, and substantiated recommendations are provided.

© Илиана Стоилова, 2026 / © Iliana Stoilova, 2026

Тази статия в списание „Български език“ е с отворен достъп и се публикува под международния публичен лиценз Creative Commons Attribution 4.0 International (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0). /

This open access article of journal “Balgarski ezik” (“Bulgarian Language”) is published under the terms of Creative Commons Attribution 4.0 International Public License (Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International – CC-BY-NC-ND 4.0).

В писмената практика писането на пълна или кратка членна форма при задпоставени приложения в м.р. ед.ч. предизвиква затруднения. В Службата за езикови справки и консултации към Секцията за съвременен български език на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН често постъпват въпроси за пълн и кратък член на приложението в изречения като следните:

Запознай се с шотландеца от мъгливите острови – първия пазител на уискито.

Екипажът губи от поглед Полярната звезда (единствения сигурен ориентир за средновековния моряк).

На 3 април – деня на София, децата ще се запознаят с града.

Мога съвсем ясно да му сложа начало – момента, в който в малките ми ръчички беше поставено парче от прясното козе сирене на моята баба¹.

Членуването на обособените приложения в м.р. ед.ч. с пълн или кратък член е правописна особеност с граматичен характер. Изборът на членната форма зависи от това към каква част на изречението се отнасят приложенията. Членуваните обособени приложения в м.р. ед.ч. към дума или израз (определяемо²), който е подлог на изречението, се пишат с пълн член, а членуваните обособени приложения в м.р. ед.ч. към определяемо, представляващо друга част от изречението (различна от подлога), се пишат с кратък член.

В писмената практика често се допускат грешки при членуването в изречения с обособени приложения в м.р. ед.ч. Грешките илюстрираме с изреченията по-долу:

Търсим новото попълнение на авангарда ни – смелият пехотинец, който ще застане на първа линия – правилно е смелия;*

„Лошите атмосферни условия този път оказаха влияние“, коментира Димитър Карамфилов – треньора на атлета – правилно е треньорът;*

Най-популярен сред туристите е маршрутът, водещ до връх Мусала – най-високият връх на Балканския полуостров – правилно е най-високия;*

Кучето – най-стария и верен приятел на човека, се появява в неочаквана светлина в хорските суеверия – правилно е най-старият.³*

Част от грешките могат да се обяснят със синтактичната синонимия между обособените приложения и подчинените определителни изречения. Замяната на второстепенна част на изречението с подчинено определително изречение със структура *който/която/което е...* е начин да се определи дали тази част е обособено приложение. В подчинените определителни изречения с посочената структура именната част на съставното именно сказуемо се членува с пълн член. Срв.:

След смъртта си той е наследен именно от този Гай – приятеля на Агрипа, по-известен с името Калигула. Срв. с: След смъртта си той е

наследен именно от този Гай, който е приятелят на Агрипа, по-известен с името Калигула.

Замяната на обособеното приложение със синонимната конструкция с подчинено изречение води до семантизация, в резултат на която се прави механично пренасяне на членуването с пълен член от подчиненото определително изречение към обособеното приложение. Това води до грешно писане на приложението с пълен член, когато то се отнася към дума или израз, които не са подлог в изречението. Срв.:

*Малко по-късно участва в съставянето на Гърновската конституция – *основният закон, който ръководи развитието на младата българска държава (правилно е основния).*

Колебанията при членуването на обособените приложения в м.р. ед.ч. може да се обяснят и с непознаване на правилата за писане на пълен и кратък член, които се посочват в правописните речници и в граматиките.

В *Официален правописен речник на българския език* (2012) и неговата електронна версия на платформата БЕРОН правилото за членуване с пълен член, което се отнася до обособени приложения в м.р. ед.ч., е следното: „Пълна членна форма се пише, когато членуваната дума е съгласувано определение или приложение на подлога в изречението. Това означава, че е възможна замяната на цялото словосъчетание, в което участва членуваната дума, с *той*“ (ОПР/ОПР 2012: 22; БЕРОН/BERON: <https://beron.mon.bg/rechnik/331>).

Правилото е онагледено и с две изречения с обособени приложения:

24 май – най-светлият български празник – всяка година се посреща в училищата с венци от здравец и божур. (Той всяка година се посреща в училищата с венци от здравец и божур.)

Г-н Стоянов, новоизбраният кмет, откри заседанието на Общинския съвет. (Той откри заседанието на Общинския съвет.) (ОПР/ОПР 2012: 22; БЕРОН/BERON: <https://beron.mon.bg/rechnik/331>).

Съответното правило за членуване с кратък член гласи: „Кратка членна форма се пише, когато членуваната дума не е съгласувано определение или приложение към подлога в изречението. Това означава, че в изречението е невъзможна замяната на цялото словосъчетание, в което участва членуваната дума, с *той*“ (ОПР/ОПР 2012: 23; БЕРОН/BERON: <https://beron.mon.bg/rechnik/331>).

И тук два от примерите са с обособени приложения:

Мостът е дело на Колю Фичето – самобитния архитектурен български гений. (Мостът е дело на него.)

Видях г-н Петров, учителя на дъщеря ни. (Видях го.) (ОПР/ОПР 2012: 23; БЕРОН/BERON: <https://beron.mon.bg/rechnik/331>).

Замяната на цялото словосъчетание, състоящо се от поясняваната дума (израз) и обособеното приложение, с *той* е подходяща, когато определяемото е нечленувано съществително име от м.р. ед.ч., словосъчетание с такова съществително, собствено име или лично местоимение. Тази процедура може да се приложи и при членувано определяемо в м.р. ед.ч., но на практика това не е необходимо, тъй като обособеното приложение се членува със същата членна форма като определяемото. Напр.:

*В Ню Йорк пристигнал **параходът** Sirius – **първият** параход, прекосил Атлантическия океан изцяло под пара.*

*Тя започна работа с оркестър в очакване на предварително **обявения** солист – **големия** френски цигулар.*

Правилото за писане на кратка членна форма в *Официалния правописен речник*, респективно в БЕРОН, е илюстрирано с примери, при които цялото словосъчетание може да се замени с *него* (*го*) или с наречие (вж. ОПП/OPR, т. 17.6.2.1; БЕРОН/BERON <https://beron.mon.bg/rechnik/363>).

Замяната с наречие е възможна при обособени приложения към наречия или към обстоятелствени предложни изрази. Напр.:

*Но те трябваше да пристигнат най-рано **вдругиден** – **деня**, в който трябва да се завърне Рандъм. (Срв.: Но те трябваше да пристигнат най-рано **тогава**.)*

*Още докато проучвахме продукта, се натъкнахме на голямо количество коментари и мнения от **Германия** – **първия** пазар на дистрибуция на апарата. (Срв.: Още докато проучвахме продукта, се натъкнахме на голямо количество коментари и мнения **оттам**.)*

Замяната с *него* (*го*) е възможна и при определяемо в ср.р., напр.:

*Търсим новото **попълнение** на авангарда ни – **смелия** пехотинец, който ще застане на първа линия. (Срв.: Търсим **него**.)*

Всички примери към правилото за писане на кратка членна форма на съгласувани определения и приложения в *Официален правописен речник* са с определяеми в м.р. ед.ч. и затова при тях е възможна замяна само с *него* (*го*). Но в словосъчетанията с обособени приложения определяемите могат да бъдат и съществителни имена от ж.р. или в мн.ч. и тогава замяната на цялото словосъчетание ще бъде с формите *нея* (*я*) и *тях* (*ги*). Напр.:

*Компанията представи и благотворителната синя **гривна** – **основния** продукт, чрез който тази година ще бъдат набирани средства в кампанията. (Срв.: Компанията представи и **нея**.)*

*Сполучливото пресъздаване на връзката между **двамата** главни герои – току-що **излезлия** от психиатрията Пат и хронично депресираната Ти-*

фани, превръща филма в достойна адаптация. (Срв.: *Сполучливото пресъздаване на връзката между тях превръща филма в достойна адаптация.*)

От примерите е видно е, че групата на думите, с които е възможно да се направи замяна, за да се удостовери писане с кратък член, на практика включва както формата *него* (*го*) за м.р. и наречия, така и формите *него* (*го*) за ср.р., *нея* (*я*) и *тях* (*ги*). Причината за това е семантична.

Ако следваме процедурата от правилото, в посочените по-горе изречения не е възможна замяната с *той* и това позволява да се аргументира писането на кратка членна форма при обособеното приложение, въпреки че формите *нея* за ж.р., *него* за ср.р. и *тях* за мн.ч. са в корелация с формите за подлог *тя*, *то* и *те*, а не с местоимението *той*.

Така, макар и с известни забележки към формулировката „замяна с *той*“, правилото за писане на кратка членна форма все пак може да се приложи в случаи като горепосочените, тъй като поясняваните думи и изрази не са подлози на изреченията. Правилото за писане на пълна членна форма обаче при съгласувани определения и приложения към подлога, според което е възможна замяната на цялото словосъчетание с *той*, не може да се приложи по семантични причини, когато обособените приложения са към подлози в ж.р., ср.р. и в мн.ч. В тези случаи замяната на цялото словосъчетание може да се направи само с местоименията *тя*, *то* или *те*. Напр.:

На този форум е приета Декларация за околната среда – първият международен договор за принципите за екологична защита на Земята. (Срв.: *На този форум е приета тя.*)

През 155-те години път на съществуване, развитие и усъвършенстване на училището в Шабла винаги в центъра му е стояло Неговото Величество ДЕТЕТО – най-ценният ресурс на нацията и държавата. (Срв.: ... в центъра му е стояло *то*.)

На място от експлозията са загинали двама души – терористът и невинен минувач. (Срв.: *На място от експлозията са загинали те.*)

Членуваните обособени приложения към подлозите в изреченията по-горе е правилно да се пишат с пълен член, въпреки че по семантични причини словосъчетанието, в което участват, не може да се замени с *той*.

В правилата за писане на пълна и кратка членна форма при съгласувани определения и приложения това дали определяемото е подлог, или не, се проверява чрез замяната или невъзможността за замяна на цялото словосъчетание с *той*. Втората част и от двете правила е с формулировката „Това означава, че...“, което слага знак за равенство между синтактичната позиция на определяемото и възможността за замяната му с *той*.

Възможността за замяна с *той* на цялото словосъчетание от определяемо и неговите обособени съгласувани определения и приложения е подхо-

дяща процедура за определяне на подлога и съответно за писане на пълна членна форма само когато определяемото е съществително в м.р. ед.ч. Но при обособени приложения към определяеми от ж.р., ср.р. и в мн.ч. това не е работеща процедура, тъй като не може да се използва за определяне на подлога в изречението и произтичащото от това писане на пълен или кратък член. Затова правилото за писане на пълен член трябва да се допълни с текст, посочващ, че пълна членна форма се пише и когато цялото словосъчетание, в което участва членуваната дума, може да се замени с *тя, то* или *те*. А за по-голяма системност е необходимо в правилото за кратката членна форма да се посочи невъзможността за замяна на словосъчетанието, в което участва членуваната дума, с *той, тя, то* или *те*.

Част от колебанията при писане на членната форма на обособените приложения – тези при определяеми от м.р. ед.ч. – може да се обяснят с непознаване на кодификацията, която дава ясна инструкция за проверка чрез замяна с *той*. Но колебанията при членуването на обособените приложения към подлози в ж.р., ср.р. и мн.ч. може да се потърсят и в това, че така формулираното правило за замяна с *той* не е приложимо за тези случаи и може да доведе до объркване. Това налага прецизиране на текста на правилата, за да бъдат обхванати всички случаи.

За пълнота е необходимо да се добави и това, че с пълна членна форма се пишат обособените приложения – освен към подлога в изречението – и към именната част в съставно именно сказуемо. Напр.:

Двамата първочовеци са идеалната съпругеска двойка – моделът за онова съвършено отношение между половете, който Милтън предлага още в ранните си трактати по проблемите на брака.

Тя е Леоми Андерсън – най-новият ангел на Victoria's secret.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Според направеното от Е. Георгиева деление на обособените приложения в зависимост от изразяваните допълнителни смислови отношения и тяхната предикативност тези обособени приложения се определят като уточняващи. Те се характеризират с намалена предикативност и са задпоставени и членувани за разлика от квалифициращите (поясняващите) обособени приложения, които може да се намират и преди поясняваната дума или израз и обикновено са нечленувани (ГБСКЕ/ GSBKE 1994: 234, вж. и Георгиева/Georgieva 1964).

² Приложенията се отнасят към групата на определенията (ГБСКЕ/GSBKE 1994: 181) и затова поясняваните от тях думи и изрази, които са опорните думи в словосъчетанията с обособени приложения, тук ще наричаме *определяеми*.

³ Примерите са от корпуса CLASSLA-web.bg (<https://www.clarin.si>). Думите, които са отбелязани със звездичка, са представени в оригиналния си вид и съдържат грешка. В останалите примери правописът и пунктуацията са коригирани според книжовноезиковите правила.

ЛИТЕРАТУРА

- БЕРОН: БЕРОН. Официален правописен речник онлайн. <<https://beron.mon.bg>> [11.02.2026].
- Георгиева 1964: *Георгиева, Е.* Обособени части в българския книжовен език. София, Българска академия на науките.
- ГСБКЕ 1994: Граматика на съвременния български книжовен език. Том 3. Синтаксис. Второ фототипно издание. Първо изд. 1983. София, Издателство на БАН.
- ОПР 2012: Официален правописен речник на българския език. София, Просвета.

REFERENCES

- BERON: BERON. Ofitsialen pravopisen rechnik online. <<https://beron.mon.bg>> [11.02.2026].
- Georgieva 1964: *Georgieva, E.* Obosobeni chasti v balgarskiya knizhoven ezik. Sofia, Balgarska akademiya na naukite.
- GSBKE 1994: Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. Tom 3. Sintaksis. Vtoro fototipno izdanie. Parvo izdanie 1983. Sofia, Izdatelstvo na BAN.
- OPR 2012: Ofitsialen pravopisen rechnik na balgarskiya ezik. Sofia, Prosveta.

✉ *Гл. ас. д-р Илиана Стоилова*
 Секция за съвременен българския език
 Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“
 при Българската академия на науките
 бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ *Assist. Prof. Dr. Iliana Stoilova*
 Department of Modern Bulgarian Language
 Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences
 52 Shipchenski prohod, Bl. 17, 1113 Sofia, Bulgaria